

70 статей у рейтингових журналах, зробили понад 100 доповідей на різних, переважно міжнародних, конференціях, отримали 14 патентів; підготували і видали 7 монографій, 6 підручників та 8 навчальних посібників, 26 випусків «СЕМСТ» і 7 — «Фотоелектроніки».

Центр має науково-технічну раду, до складу якої входять 6 учених від ІФН, в тому числі один академік та два члени-кореспонденти НАН України. Рівень наукової новизни й актуальності розробок центру підтверджено дипломами Державної служби інтелектуальної власності України як переможця Всеукраїнського конкурсу «Винахід-2011» — за метод виготовлення комутаційних плат (Я. І. Лепіх, П. О. Снігур) та «Винахід-2012» — за метод переналагоджування частоти пристрою на поверхневих акустичних хвилях (Я. І. Лепіх). Співробітники МННФТЦ захистили одну докторську і 6 кандидатських дисертацій.

Варто зазначити, що крім бюджетних тут постійно виконуються госпдоговірні науково-дослідницькі роботи — як результат перемог у різних конкурсах. НДР виконувались також в рамках державних і міжгалузевих науково-технічних програм. МННФТЦ веде активну міжнародну науково-технічну діяльність. Зокрема одна з розробок центру (акустoeлектронний сенсор кута повороту) успішно пройшла випробування і була включена в програму впровадження в Українсько-китайському технопарку високих технологій в КНР.

Розробки МННФТЦ багаторазово експонувались на різних міжнародних виставках, включаючи такі всесвітньо відомі, як СЕВІТ, Ганноверmesse, ЕКСПО, та на всеукраїнських «Барвіста Україна», «Високі технології» тощо. Постійно ведеться впровадження розробок.

МННФТЦ також координує роботу в Україні по закріплених наукових напрямках: на базі ОНУ головним чином зусиллями колективу центру регулярно проводяться міжнародні наукові форуми, зокрема Українська наукова конференція з фізики напівпровідників, «Сенсорна електроніка і мікросистемні технології» (голова конференції В. А. Сминтина, учений секретар Я. І. Лепіх), Всеукраїнський з'їзд «Фізика в Україні» (заступник голови з'їзду В. А. Сминтина, вчений секретар Я. І. Лепіх).

Перспективу свого подальшого розвитку МННФТЦ вбачає в обраній науковій тематиці, високій кваліфікації і творчому потенціалі колективу науковців та плідній співпраці з науковцями НАНУ.

15.11. Наукова бібліотека⁶¹⁵

У 1990-ті роки розвиток бібліотечної справи в Україні був позначений серйозними протиріччями і втратами, активізацією одних бібліотек і згасанням інших. В останні роки ми стали свідками того, як змінюються уявлення про завдання і можливості бібліотек, про їхнє місце в культурній, науковій та інформаційній інфраструктурі. У період кардинальних змін бібліотека вирішує більш різноманітні та складні завдання, має інші пріоритети, іншу філософію, змінює культурну, наукову та інформаційну функції в структурі університету, інакше організує взаємодію з соціумом.

З 1989 по 1998 роки університетську бібліотеку очолювала С. М. Старицька — кадровий співробітник, висококваліфікований спеціаліст бібліотечної справи. Вона доклала багато зусиль до комплектування фондів бібліотеки тоді, коли поповнення бібліотечних фондів у країні значно зменшилося внаслідок скорочення фінансування бібліотек, інфляції, розриву інформаційного простору, зростання цін на друковану продукцію. У цей період бібліотека сама розшукувала джерела поповнення фондів: це були збережені зв'язки з книгообміну, спонсорські та благодійні внески, дарунки організацій, окремих осіб, зокрема професорів університету (Б. О. Шайкевича,

⁶¹⁵ Автори М. О. Подрезова, О. В. Полєвщикова, В. В. Самодурова.

В. В. Сердюка, С. П. Ільйова). Бібліотека активно співпрацювала з міжнародним фондом «Сейбр-Світло», Британською радою в Україні.

Кінець 1990-х років характеризується покращенням стану поповнення бібліотечного фонду. З 1997 року МОН почало безкоштовну розсилку підручників вишівським бібліотекам, з кожним роком збільшуючи її обсяг. Міжнародний фонд «Відродження» через університет відкритого суспільства (Будапешт) постачає кращі зразки літератури суспільної тематики з Німеччини, Франції, Великої Британії, США, а також періодичні видання з природничих наук; за мегапроектом «Пушкінська бібліотека» (фонд Сороса) фонди бібліотеки поповнюються науковою та довідковою літературою, підручниками.

З 1999 року бібліотеку очолює кадровий співробітник, професійний бібліограф М. О. Подрезова — Заслужений працівник культури України, Відмінник освіти України. Завдяки її наполегливій праці та професіоналізму вдалося прискорити впровадження інформаційних технологій у навчальну та наукову роботу студентів і викладачів університету. Вона — ініціатор та організатор більшості наукових проектів в галузі бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, зокрема бібліографічних досліджень, пов'язаних з історією університету; голова науково-методичної секції вишівських бібліотек півдня України та секції з гуманітаризації та виховної роботи серед студентської молоді Науково-методичної бібліотечної комісії МОН.

В ті роки університет збільшив фінансування бібліотеки. Відкрилися 22 нові спеціальності, і для забезпечення навчального процесу було виділено кошти для придбання підручників та передплату періодичних видань. З 2001 року замовляються перші періодичні видання далекого зарубіжжя.

Вперше за останнє десятиліття відроджено замовлення реферативних журналів, поновлено передплату на видання ІНІОН. Починаючи з 2002 року, впорядковується співробітництво з навчально-методичним центром МОН з постачання підручників. За заявками університету фонди бібліотеки поповнювалися сучасними підручниками, причому кількість надходжень з кожним роком збільшувалася. Фінансування Наукової бібліотеки ОНУ стало пріоритетним. Кошти, які виділяються на придбання книжок та періодичних видань, інформаційних програм, на автоматизацію бібліотеки тощо, дозволили їй посісти гідне місце серед вишівських бібліотек України.

Зміни в бібліотечно-інформаційному процесі, так само як і діалектика наукової роботи, потребують визначення стратегії та створення певної моделі діяльності університетської бібліотеки, відштовхуючись від багатого досвіду нашого закладу як фундаментальної бібліотеки класичного університету. Різкі зміни умов бібліографічної та взагалі бібліотечної роботи наприкінці ХХ — початку ХХІ століть вимагають корекції її традиційних напрямів, а також постановки роботи у нових формах. Зріз наукових і практичних результатів, досягнутих бібліотекою за останні роки в різних сферах, допомагає розкрити основні тенденції та пріоритетні напрями її науково-дослідницької діяльності: комплексне вивчення фонду, краєзнавчі студії, біографічні дослідження, пов'язані з історією університету, та їх бібліографічне забезпечення, інформаційне розкриття колекцій рідкісних видань.

З початку 1990-х років головним пріоритетом роботи з книжковими пам'ятками є створення національної бібліографії України, репертуару української книги та періодики. Перші кроки цієї роботи відбиті в покажчику «Українська книга в іменних фондах Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова» (1999). В наступні роки було здійснене наукове освоєння цілого прошарку іноземної україніки, завдяки чому в науковий та культурний обіг були введені цінні джерела з історії України, надруковані в XV–XVIII століттях. Так, у 2007 році вийшов передрук видання 1493 року *Liber chronicarum* Г. Шеделя — справжній шедевр книгодрукування XV століття. Розділ «Про європейську область Сарматію», де міститься цінна інформація про Україну, було вперше перекладено українською з латини та прокоментовано. Роботу з введення в науковий обіг джерел з історії України було продовжено в межах проекту «Історія України в книжко-

вих пам'яток XVI–XVIII століть». Вже вийшов збірник наукових праць «Історія України в книжкових пам'ятках XVI–XVII століть. З колекцій Наукової бібліотеки ОНУ», що містить перекладену вперше українською «Оповідь про те, що відбулося під час війни з Польщею аж до 1676 року» (за «Османським дзеркалом» Ла Магдалена). Триває підготовка нового випуску видань в рамках проекту, до якого увійдуть оброблені матеріали франкомовної газети «Амстердам» за 1708–1709 роки з цінними відомостями про події в Україні на початку XVIII століття.

Внаслідок активного виявлення у фондах бібліотеки україномовних книг XIX–XX століть було зафіксовано комплекс одеських українських видань, що відображають значну частину репертуару української книги та періодики за 50 років її буття в нашому місті (1873–1923). Відібрані книги охоплюють різноманітні галузі: історія, мовознавство, українська та зарубіжна художня література, етнографія, музикознавство, сільське господарство, агітаційна література, видання для дітей тощо. Особливе місце займають видання з одеської Шевченкіани.

Ще один приклад того, як бібліотека бере участь у створенні національної бібліографії України, — анований каталог виставки «Видавнича спадщина українського ренесансу» (2011), який містить описи рідкісних українських видань 1917–1930 років з фондів бібліотеки. Це довідкове видання являє собою спробу книгознавчої реконструкції культурного життя України в переламний період її історії і є дієвим інструментом вивчення маловідомих документів короткої, але яскравої доби українського відродження.

Як установа-фондоутримувач книжкових пам'яток, у 2002 році бібліотека приєдналася до створення Державного реєстру книжкових пам'яток України — складової частини Державного реєстру національного культурного надбання. Одним з головних напрямів діяльності бібліотеки є збереження та інформаційне розкриття колекцій рідкісних та цінних видань.

Комплексні та цілеспрямовані дослідження рідкісних книг та колекцій університетської бібліотеки почалися з ретельного вивчення окремих груп іноземних стародруків, зокрема італійських і французьких видань XV–XVIII століть: у 2000–2001 роках були опубліковані покажчик «Рідкісні французькі видання XVI–XVIII століть в зібраннях Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова» та анований покажчик «Італійська книга епохи Відродження у фондах Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова». Наступним етапом став науковий опис книжкових пам'яток, спрямований на видання наукових каталогів, у яких відображено результати роботи з інформаційного розкриття важливої частини фонду стародруків бібліотеки. Одним з яскравих прикладів такого відображення є «Каталог видань XVI ст. у фондах Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова» (2005). У 2012 році вийшов каталог «Польські стародруки з колекцій університетської бібліотеки», до якого ввійшли описи стародруків польською мовою, виданих у Польщі або на територіях, що входили до складу польської держави в різні періоди її існування. Це книгознавче видання було підготовлено в межах спільної праці НБ ОНУ та Дослідницького центру польської бібліографії імені Естрейхерів (Краків)⁶¹⁶.

Одним з актуальних напрямів сучасного книгознавства є вивчення історичних колекцій. Ця робота має особливе значення для нашої бібліотеки, оскільки до її складу входять 17 іменних фондів. Їх інформаційне розкриття вже досить давно є одним з пріоритетів для співробітників бібліотеки: розробляються сюжети з історії формування найбільш значущих колекцій, насамперед зібрання сім'ї Воронцових і приватної бібліотеки графа О. Г. Строганова. Наукове освоєння цих найцінніших фондів завжди було в центрі уваги колективу бібліотеки. Предметом спеціальних досліджень стали як окремі групи видань, так і історія формування книжкових зібрань у контексті доку-

⁶¹⁶ Див. докладніше: Подрезова М. А. Научно-издательская деятельность Научной библиотеки ОНУ в области книговедения: итоги последнего десятилетия и перспективы // Стародруки і рідкісні видання в університетській бібліотеці: матер. II Міжнар. книгознавчих читань. — Одеса, 2013. — С. 209–223.

ментального вивчення біографій власників, становлення та розвитку їхніх читацьких інтересів. Подібний підхід покладено в основу анотованого каталогу виставки «Книжкові зібрання родини Воронцових в бібліотеці Одеського (Новоросійського) університету» (2008). За останнє десятиліття за результатами роботи з Воронцовським і Строгановським фондами бібліотеки опубліковано більше 30 статей, підготовлено понад 25 доповідей на конференціях. Готується до друку каталог книжкового зібрання відомого вченого-слависта, що стоїть біля витоків вивчення слов'янської філології у Новоросійському університеті, В. І. Григоровича — першого іменного книжкового зібрання, яке потрапило до бібліотеки.

У бібліотеці успішно проводиться робота з так званими розсіяними зібраннями — книжковими комплексами, які в силу історичних обставин втратили свою цілісність⁶¹⁷. Особливу увагу приділено цінним колекціям стародруків з бібліотек польського слависта і збирача А. Кухарського і відомого польського історика та юриста Р. Губе, придбаних Новоросійським університетом у перші роки його існування і розосереджених в загальному фонді бібліотеки. Проведено реконструкцію цінної книжкової колекції математика, професора ІНУ І. Ю. Тимченка, каталог якої буде опубліковано в серії «Книжкові колекції Наукової бібліотеки Одеського (Новоросійського) університету».

Своєрідним підсумком бібліотекознавчих та історико-книгознавчих досліджень колективу бібліотеки є публікація колективної монографії «Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І. І. Мечникова: історичний нарис. До 185-річчя заснування» (2002), до підготовки якої були залучені практично всі головні спеціалісти бібліотеки.

Серед інших пріоритетів наукової роботи нашої бібліотеки зазначимо краєзнавчі студії (прикладом спеціального звернення до краєзнавчої тематики є показник «Причорноморські німці. Їх вклад у розвиток м. Одеси та регіону. 1803–1917» (1999); друге, доповнене видання «Причорноморські німці в житті та діяльності м. Одеси та регіону. 1803–2003» вийшло у 2003 році і викликало великий інтерес далеко за межами України.

Впродовж останніх років спостерігається бурхливий розвиток української біографістики, що зумовило необхідність та актуальність інформаційно-бібліографічного забезпечення цієї спеціальної історичної дисципліни. Перший напрям краєзнавчої бібліографії НБ ОНУ повністю збігається з цілями та завданнями, які стоять перед українською біографістикою. Одночасно вийшло у світ одразу декілька видань з історії університету, що надають рідкісну можливість побачити історію університету через призму біографій його видатних діячів; у їх створенні саме університетська бібліотека відіграла значну роль. Це біографічний словник «Професори Одеського (Новоросійського) університету» в 4 томах (2000; 2-ге доповнене видання 2005), енциклопедичний словник «Випускники Одеського (Новоросійського) університету», випуски 1–2 (2005–2010). Монографія «Дарувальники Наукової бібліотеки Одеського (Новоросійського) університету (1865–1920): матеріали до історії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова» (2005) містить відомості, які можуть бути корисними не тільки для вивчення історії університету і рішення специфічних бібліотекознавчих проблем, а й для краєзнавчих студій.

Зазначимо також бібліографічні показники, підготовлені в співпраці з кафедрами університету: «Розвиток православ'я на півдні України, кінець XVIII — початок XX ст. (на матеріалах Херсонської губернії та Південної Бессарабії)», «Лауреаты Нобелевской премии по литературе, 1901–2010: информационное издание. Мировое наследие нобелевских лауреатов по литературе: библиографический указатель».

⁶¹⁷ Ляшенко О. Л., Полевщикова Е. В. Изучение «рассеянных» книжных собраний в Научной библиотеке Одесского национального университета им. И. И. Мечникова // Библиофильство и личные собрания = Biblioliatry and Private Collections. — М., 2013. — С. 187–196.

Протягом багатьох років виходить друком низка біобібліографічних покажчиків літератури з серії «Біобібліографія вчених університету», присвячених професорам ОНУ А. І. Маркевичу, Є. М. Щепкіну, В. А. Сминтині, В. Д. Севастьянову, І. П. Зелінському, Н. М. Шляховій, О. Г. Топчієву, Ю. Д. Шуйському, Д. П. Урсу та ін. Серія «Праці вчених Одеського (Новоросійського) університету» являє собою бібліографічні покажчики праць вчених певного факультету чи кафедри університету. Друком вийшли біобібліографічний покажчик, підготовлений разом зі співробітниками філологічного факультету ОНУ «Філологічний факультет Одеського національного університету імені І. І. Мечникова: Бібліографія, 1991–2001» (2003) та бібліографічний покажчик друкованих праць «Економіко-правовий факультет Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, 1998–2007» (2009).

Матеріали архіву М. М. Ланге, що зберігається в бібліотеці, лягли в основу монографії, присвяченої науковій спадщині вченого (підготовлена спільно з кафедрою психології університету). Ця робота вийшла в започаткованій 2010 року серії видань «Розвиток науки в Одеському (Новоросійському) університеті». У рамках серії вже вийшли наступні дві монографії: підготовлена авторським колективом НБ «Вклад физиков Одесского (Новороссийского) университета в развитие науки в Одессе, 1920–1933» та «Науки про Землю в Одеському (Новоросійському) університеті» (Є. А. Черкез, Я. М. Біланчин, Є. Н. Красеха та ін.), бібліографічне забезпечення якої здійснено НБ.

Серед інформаційних видань останніх років особливе місце займає книговидавничий проект. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 31.05.2002 факхівцями ОНУ було підготовлено серію монографій в рамках єдиного наукового проекту «Острів Зміїний». Наукова бібліотека взяла активну участь у цій великій роботі, надавши інформаційні джерела, необхідні для здійснення проекту в цілому, а також виступивши виконавцями тому «Острів Зміїний. Інформаційні джерела» (2008).

Довідкове видання «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова на сторінках центральної, регіональної та університетської преси 2000–2010» (2010) містить статті, огляди, інтерв'ю, звіти про досягнення університету, матеріали про його повсякденне життя, які друкувалися в періодичній пресі протягом останніх 10 років. Зазначимо також інформаційний проект «Співробітники Одеського національного університету імені І. І. Мечникова — лауреати державних нагород України: інформаційне видання».

Сьогодні в колективі НБ ОНУ працює плеяда кваліфікованих спеціалістів: М. В. Алексеєнко, А. П. Бахчиванжи, Є. В. Бережок, А. В. Зайченко, А. С. Мурашко, Н. В. Мусієнко, М. О. Подрєзова, О. В. Полевщикова, В. П. Пружина, В. В. Самодурова, О. В. Суровцева та ін.

Своєрідним показником інтелектуального потенціалу та наукової спроможності колективу бібліотеки на сучасному етапі є створення власного видавничого продукту — «Вісника Одеського національного університету. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство» (з 2007). З матеріалами «Вісника» можна ознайомитися на власному сайті видання, а також в репозитарії бібліотечного сайту.

Отже, одним з видів інформаційно-аналітичного продукту НБ ОНУ є нова модель науково-видавничої діяльності, коли головні спеціалісти бібліотеки є не тільки авторами, а й редакторами, коректорами і дизайнерами видання. Бібліотека реалізує видавничу діяльність у трьох напрямках: підтримка інфраструктури публікацій нових випусків «Вісника ОНУ», видання монографій, збірників статей, довідкових видань; продовження серійних видань та заснування нових серій: «Біобібліографія вчених університету», «Праці вчених Одеського (Новоросійського) університету», «Розвиток науки в Одеському (Новоросійському) університеті» (з 2010), «Книжкові колекції Наукової бібліотеки Одеського (Новоросійського) університету» (з 2010); публікація повнотекстових версій стародруків та рідкісних видань (електронна бібліотека).

Більшість наукових бібліотек реалізують видавничі проекти в співпраці з видавництвами своїх вишів⁶¹⁸. З 2011 року нова видавнича модель успішно реалізується в діяльності видавництва «Одеський університет» (директор — Н. Г. Юргелайтіс). Бібліотечно-видавнича служба публікує як друковані, так і електронні версії видань. НБ постійно надає видавничі послуги і довела, що інвестиції в бібліотечно-видавничу службу університету є необхідними та корисними. Видавнича діяльність НБ ОНУ безпосередньо пов'язана з науково-інформаційною роботою та відтворює її результати; її розгортання дозволило заснувати в останні роки низку вищезазначених серій видань.

Протягом багатьох років налагоджено плідне академічне співробітництво бібліотеки з університетськими кафедрами. Ми залучаємо до викладацької діяльності співробітників університету та спеціалістів необхідної галузі при підготовці тематичних показників, оскільки в сучасних умовах бібліограф уже не в змозі однаково вільно орієнтуватись у всіх галузях знань та кваліфіковано оцінювати зміст всіх бібліографічних документів. Можна навести чимало прикладів такої вдалої кооперації, зокрема проекти, які здійснюються спільно з кафедрою історії України (професори В. М. Хмарський, О. А. Бачинська, Н. М. Діанова), кафедрою зарубіжної історії (професор І. С. Гребцова), Інститутом соціальних наук (доцент М. О. Шевчук), кафедрою історії стародавнього світу і середніх віків (доцент О. О. Радзиховська).

На початку XXI століття до традиційних вікових завдань бібліотеки — збереження і збільшення книжкових зібрань — додаються функції інформаційного центру, що має електронну бібліотеку, електронну базу даних і забезпечує використання інформації світової мережі. Змінюються бібліотечні технології і форми обслуговування читачів. З метою задоволення інформаційних потреб читачів постійно вдосконалюється система читальних залів та абонементів бібліотеки. Неминуче змінюється структура закладу: з'являються нові відділи — інформаційних бібліотечних технологій, культурно-просвітницький. Активно працює Галерея мистецтв. Для створення інформаційної бази на сучасному рівні та повного й оперативного обслуговування читачів серед 13 читальних залів функціонують 4 спеціалізовані інформаційні читальні зали: гуманітарних та суспільних наук, соціально-політичних наук, природничих наук, відділу рідкісних книг та рукописів.

На межі 1990–2000-х років НБ завдяки фінансовій підтримці керівництва університету, благодійних фондів і організацій досить швидко досягла комп'ютеризації бібліотечних процесів і обслуговування. Комп'ютерна база НБ ОНУ на сьогодні складається зі 135 комп'ютерів, якими оснащено 2 зали.

Перехід на нові технології формування та використання інформаційних ресурсів є одним з засадничих напрямів діяльності НБ на сучасному етапі розвитку. Особливе значення має реалізація грантів фонду Сороса «Автоматизація Наукової бібліотеки» (1997), «Забезпечення доступу Наукової бібліотеки ОДУ до Інтернету», «Культурно-історичні цінності Наукової бібліотеки в Інтернет». У 2002 році бібліотека отримала грант екологічного конкурсу компанії «Форд» за проект «Збереження унікального комплексу рідкісних та цінних видань XV–XVII ст.», стала лауреатом Почесної нагороди «Свята Софія». За вагомий внесок у пропаганду історико-культурної спадщини Одещини, проведення науково-дослідної та видавничої роботи та з нагоди 185-річчя від дня заснування НБ ОНУ нагороджена Почесною грамотою Кабінету Міністрів України.

Використання комп'ютерних і нових телекомунікаційних технологій дозволило значно покращити обслуговування читачів. В умовах переходу до інформаційного сус-

⁶¹⁸ Солов'яненко Д. Академічні бібліотеки у новому соціотехнічному вимірі: ч. 1. Академічна бібліотека як видавець // Бібліотечний вісник. — 2010. — № 4. — С. 3–14; Подрезова М. О. Наукові книговидавничі проекти // Діяльність бібліотек вищих навчальних закладів у світлі модернізації вищої освіти: Міжнар. наук.-практ. конф. — Севастополь, 2009. — С. 22–29.

пільства НБ ОНУ продовжує розвивати сервіс для користувачів комп'ютерної техніки — надання широкого доступу до різних галузей і видів інформації. Залучення до проекту «Електронна інформація для бібліотек» (EIFL), який є спільною ініціативою Інституту відкритого суспільства (Будапешт) і найбільшого у світі видавництва періодики EBSCO, забезпечило доступ до широкого спектру онлайнових інформаційних ресурсів. Сьогодні НБ ОНУ має можливість працювати з такими відомими у світовій науковій спільноті ресурсами, як бази даних Intas, Hinari, Springer, Blackwell тощо.

У НБ сформована власна модель інформаційно-бібліографічного обслуговування з метою його регламентації та оптимізації. Ця система являє собою сукупність інформаційно-бібліографічної служби, інформаційних ресурсів і комунікативних систем і включає систему каталогів і картотек (традиційних та електронних), інформаційно-бібліографічний відділ, інформаційні читальні зали, читальний зал Інтернету та електронних документів⁶¹⁹. Доступ до електронного каталогу здійснюється як з локальної мережі, так і через Інтернет. Відвідувачі залу можуть користуватися власними ноутбуками, Wi-Fi, сканувати необхідні документи (за умови дотримання Закону про авторське право). Віртуальна довідкова служба дозволяє віддаленим користувачам одержувати інформацію про бібліотечні фонди, інтернет-ресурси, тематичні бази даних. Рішення оновлених завдань обслуговування включає постійне поповнення електронної бібліотеки, придбання повнотекстових електронних ресурсів для забезпечення навчального процесу та наукової діяльності. Крім того, постійно ведеться пошук аналогічних баз даних, бо подібні ресурси користуються найбільшим попитом серед читачів. З 2005 року, із включенням до корпоративної мережі університету, з'явилася можливість повноцінно використовувати її внутрішні ресурси.

Реальний рівень використання сучасних технологій відображає сайт НБ ОНУ. З моменту створення він став важливим інструментом бібліотечно-інформаційного обслуговування та інформаційною складовою комплексу університету. Сайт дає доступ до головного електронного каталогу бібліотеки та низки важливих послуг, зокрема до віртуальної довідкової служби. На сайті бібліотеки представлені електронні ресурси, що накопичувалися впродовж останнього десятиліття. Фахівці-консультанти складають списки сайтів з актуальної тематики.

Формування електронної бібліотеки стародруків та рідкісних видань відбувається шляхом сканування оригіналів на спеціалізованому обладнанні фірми Cguse, яке забезпечує високу якість відбитків при мінімальному впливі випромінювання. У першу чергу скануванню підлягають особливо цінні, старі видання, що користуються підвищеним попитом, або видання, які зберігаються в бібліотеці в обмеженій кількості примірників. Зараз на сайті розміщено понад 200 одиниць повнотекстових електронних примірників стародруків, рідкісних та цінних видань.

Ще один новий напрям роботи НБ — діяльність як видавця електронних журналів, яка базується на філософії відкритого доступу (платформа OJS). Було створено універсальний репозитарій як платформу для інтеграції у світовий інформаційний простір — для забезпечення відкритого доступу до наукових досліджень університету, що дає можливість продемонструвати його науковий потенціал. Репозитарій ОНУ — це архів наукових публікацій викладачів та співробітників, створений у рамках проекту «Електронна бібліотека України: створення центрів знань в університетах України» (ELibUkr, 2009). Репозитарій зареєстрований у світовому реєстрі Directory of Open Access scholarly Resources (ROAD, Саутгемптонський університет, Великобританія), у «Покажчику репозитаріїв вільного доступу» (Ноттингемський університет, Великобританія), у Simple Metadata in Open Ukraine Archives (Система пошуку у відкритих архівах України) та в Українському реєстрі репозитаріїв. Інформаційні ресурси репозитарія включають повні тексти статей з періодичних видань та збірників; монографіч-

⁶¹⁹ Подрезова М. О. Стратегія розвитку Наукової бібліотеки в умовах інформатизації суспільства // Вісник ОНУ. Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. — Одеса, 2014. — Т. 19. — Вип. 1 (11). — С. 11-31.

ні видання; тези, повні тексти та презентації доповідей на наукових конференціях; автореферати дисертацій та дисертації; матеріали виступів на вченій раді тощо.

У межах реалізації проекту ROAD Електронний архів-репозитарій ОНУ було зареєстровано в міжнародному реєстрі ISSN і надано власний ISSN 2310-7731 — як ресурсу, що постійно поповнюється, та статус повноцінного відкритого електронного видання, у якому можна публікувати результати досліджень як у першоджерелі, нарівні з друкованими періодичними виданнями. Відкритість електронного ресурсу дає можливість входження праць наших вчених до міжнародних наукометричних баз даних.

Однією з інновацій у НБ стало створення в 2012 році імідж-каталогу, який являє собою упорядкований масив оцифрованих каталожних карток, доступних через Інтернет. Таким чином, в режимі online читачам доступні бібліотечні каталоги ОНУ.

На сьогодні потужну частину електронного потенціалу складають бібліографічні бази даних, отримані за попередньою передплатою: East View, Ebsco, Springer, Wiley Online Library та ін., що надаються з локальної мережі. Окрім того, забезпечено доступ до безкоштовних електронних ресурсів: The European Library, Cornell University Library, Наукова електронна бібліотека eLIBRARY.RU. Крім того на сайті бібліотеки надається безкоштовний тестовий доступ до інших баз даних.

Значний комплекс ресурсів становлять бази даних вільного доступу, які створюються співробітниками бібліотеки. Наприклад, прослідкувати за розвитком наукових досягнень вчених університету допоможе база даних «Вчені ОНУ», а за науковою роботою студентства — база даних «Дипломні роботи». Обробка інформації з певної проблематики, що має цінність для наукової діяльності та навчального процесу, зумовлює створення таких баз даних, як, наприклад, «Історія ОНУ: до 150-річчя», що містить повні тексти протоколів і звітів ІНУ. У відповідь на запити сучасних наукових розробок та нових університетських спеціальностей бібліографи створили тематичні бази даних «Біотехнологія», «Нанотехнології», «Компендіум психодіагностичних методик та програм тренінгів» та ін.

З 2010 року НБ ОНУ переживає процес трансформації, обумовлений як модернізацією системи вищої освіти в країні, так і розвитком інформаційних технологій. Сучасні явища інформатизації викликали до життя новий аспект в бібліотечній роботі — відповідальність за розповсюдження результатів науково-дослідної діяльності вчених університету. Новацією є організація інформаційно-аналітичного сектора, який здійснює наукометричні і бібліометричні дослідження з метою визначення публіцистичної наукової активності ОНУ в цілому та вчених зокрема (база даних Scopus), займається оперативним інтегруванням результатів до світового інформаційного простору. Проводиться моніторинг вітчизняних та світових інформаційних ресурсів з метою забезпечення освітянського процесу і наукової діяльності університету, аналіз рівня цитування та індекса Хірша вченого, імпакт-фактора періодичних видань ОНУ, інтегрування гетерогенних інформаційних потоків вчених у наукометричні бази, а також моніторинг соціальних мереж (ВКонтакте, Twitter, Facebook та ін).

Інформаційно-аналітичний сектор розміщує в мережах новини НБ, бази даних, електронні наукові журнали, віртуальні виставки. Зокрема було зареєстровано 11 серій «Вісника ОНУ» в міжнародній базі даних Ulrich Periodicals Directory, 10 серій — в світовій наукометричній базі даних Index Copernicus (серед них бібліотечна серія), періодичне видання «Мікробіологія та біотехнологія». У базу даних РИНЦ заведено весь архів «Вісника ОНУ», серія «Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство» (2007–2013).

Бібліотека почала створення електронного міні-журналу відкритого доступу «Biblio-Колегіум», у якому розміщені праці секції «Бібліотечно-бібліографічна справа», що постійно бере участь у щорічній науковій конференції професорсько-викладацького складу і наукових працівників ОНУ. При цьому бібліотека замикає на собі повний цикл циркуляції наукових публікацій і надає технічну платформу, послуги редактора, системного адміністратора, бібліографа.

Таким чином, сформована нова модель діяльності «Бібліотека — інформаційний центр», де функціонують водночас класичне книгосховище, електронна бібліотека, репозитарій, повнотекстові бази даних, які ініціюються, організуються та керуються бібліотекою і сприяють розширенню уявлень про неї як про електронну структуру ОНУ.

Спираючись на багатий досвід фундаментальної бібліотеки класичного університету, колектив НБ ОНУ пройшов шлях становлення і функціонування як науково-дослідного підрозділу. На останні десятиліття припали й драматичні ускладнення, зумовлені комплексом матеріально-технічних проблем. Проте зараз у нас є нові можливості, які донедавна були недоступні бібліотекам нестоличних вишів. При збереженні традиційної функції інформаційного забезпечення університетської науки бібліотека переросла роль допоміжного, «пасивного» учасника процесу і стала активним повноправним членом академічної спільноти.

15.12. Науково-дослідна лабораторія теоретичної та молекулярної фізики⁶²⁰

Лабораторія теоретичної та молекулярної фізики була створена понад 20 років тому при кафедрі теоретичної фізики ОНУ. С початку існування в лабораторії розвивалися різні напрями статистичної теорії рідини та теорії твердого тіла: теорія рідких та аморфних металів, теорія класичних та квантових рідин, теоретичні дослідження неідеальної плазми, теоретичні основи оптимального синтезу квантових мікросхем. В різний час в лабораторії працювали професори Ю. П. Красний, Н. П. Коваленко, Г. І. Салістра — учні одного з творців сучасної фізики рідин професора І. З. Фішера (завідувача кафедри теоретичної фізики ОНУ 1963–1977). За період існування НДЛ-14 в ній захищено 3 докторські та 19 кандидатських дисертацій за спеціальностями «Молекулярна фізика», «Теоретична та математична фізика», опубліковано понад 100 робіт у провідних вітчизняних та зарубіжних виданнях, таких як «Український фізичний журнал», «Фізика низьких температур», ЖЕТФ, Physics Letters A, Journal of Molecular Liquids, Journal of Physics: Condensed Matter та ін.

Науковий напрям лабораторії — «Фундаментальні проблеми сучасного матеріалознавства». Пріоритетні наукові розробки лабораторії складаються з досліджень низьковимірних систем: вуглецевих і неуглецевих нанотрубок, кулонівських систем (науковий керівник професор В. М. Адамян) та теорії класичних і квантових рідин (науковий керівник професор М. П. Маломуж).

Дослідження електрофізичних характеристик графену і нанотрубок здійснюються з використанням методів квантової теорії твердого тіла, модифікованих для застосування у квазіодно- і двовимірних системах. Відправною ідеєю є застосування методу потенціалів нульового радіуса, суть якого полягає у заміні потенціалу взаємодії делокалізованих електронів з іонами універсальним точковим псевдопотенціалом Е. Фермі. Незважаючи на схематичність електрон-іонної взаємодії, перевага такого підходу над зазначеними вище підходами інших авторів полягає в тому, що повністю враховується просторова конфігурація систем, а дисперсійні рівняння для фононних і електронних збуджень та вирази для хвильових функцій зонних електронів отримуються у скінченному вигляді.

У рамках даного підходу визначені колективні вклади у теплоємність електронного газу графену, з'ясовані фізичні критерії виявлення точкових дефектів у спостережуваних оптичних спектрах графену. Поширено метод потенціалів нульового радіуса на гетерогенні системи. Отримана температурна залежність теплового опору графену від типу дефектів. Вперше визначені концентраційні залежності спектральних

⁶²⁰ Автори В. М. Адамян, В. М. Махлайчук.